

HÍBKOVÁ ŠTÚDIA ENERGETICKEJ CHUDOBY ZHRNUTIE

Autor: Dušana Dokupilová, Prognostický ústav CSPV SAV
Daniel Gerbery, Katedra sociológie Filozofická fakulta UK

Kontakt: dusana.dokupilova@savba.sk

© Bratislava, Prognostický ústav, Centrum spoločenských a psychologických vied, Slovenská akadémia vied, 2023

Zhrnutie

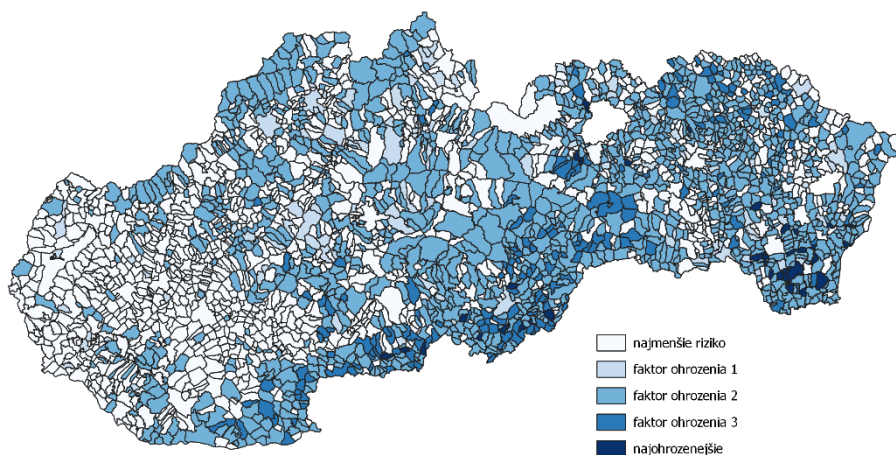
Slovensko je výrazne ovplyvnené energetickou chudobou. V rámci Európy je krajinou s najvyšším podielom výdavkov na energie k disponibilným príjmom. V celoeurópskom porovnaní dajú obyvatelia Slovenska (spolu s Čechmi) na energie najväčšiu časť svojich príjmov. K rovnakým zisteniam prišli viaceré štúdie, ktoré identifikovali Slovensko ako, v rámci Európy, tretiu domácu (neuvažuje sa o dopravných nákladoch) energetickou chudobou najohrozenejšiu krajinu (OpenEx, 2019). Ceny energií pritom patria k nižším v rámci Európy. V 2. polroku 2022 mali slovenské domácnosti 7. najnižšiu cenu elektriny a 3. najnižšiu cenu plynu.

Energetická chudoba je najčastejšie definovaná ako stav, kedy domácnosť nemá finančné prostriedky na úhradu výdavkov na energie alebo príjmy domácnosti nedostatočne kryjú jej výdavky na energie, čo znamená, že po úhrade nákladov za energie jej zostane nedostatočné množstvo finančných prostriedkov na pokrytie základných životných potrieb.

Jedným z dôvodov vysokého podielu domácností v energetickej chudobe je výška príjmov. Druhým, veľmi podstatným, je nedostatočná energetická efektívnosť obydľí. Náš bytový fond je tvorený staršími a (nedostatočne) rekonštruovanými budovami, ktoré vyžadujú vysoké nároky na energiu.

Energetická chudoba je výrazne regionálne diferencovaná. Najvýraznejšie sa prejavuje v južných a juhovýchodných oblastiach SR, ale aj v oblastiach stredného a východného Slovenska.

Rizikové obce pre ohrozenie energetickou chudobou na základe Indexu ohrozenia

Zdroj dát: vlastné výpočty autorov

Nie vždy sa energetická chudoba prejavuje vysokými nákladmi na energie. Veľkým problémom je aj skrytá energetická chudoba. Ňou zvyčajne trpia ľudia, ktorí majú nižšie príjmy, a preto prispôbia/znížia svoje výdavky aj na energie. Minimalizácia výdavkov vedie k nedostatočnému vykurovaniu, resp. k využívaniu energetických služieb na suboptimálnej úrovni. To môže mať celý rad priamych (problémy s obydľím spôsobené nízkymi teplotami) ako aj nepriamych konzekvencií (vo vzťahu k zdravotnému stavu, psychickej pohode, kvalite života a pod.).

S energetickou chudobou súvisí aj problém vykurovania obydľí nevhodnými palivami (ako sú uhlie, mokré drevo, odpad), ktoré má taktiež vážne sociálne i environmentálne dopady mnohokrát na širokú populáciu, nielen tých, ktorí sú ohrození energetickou chudobou.

Nastavenie vhodných intervencií vo vzťahu k energetickej chudobe tak má multiplikatívne efekty, nielen v oblasti samotných energií.

Významným problémom Slovenska v súčasnosti je chýbajúca definícia, ktorá by pomohla identifikovať energeticky chudobné domácnosti a uľahčila smerovanie opatrení priamo na tieto skupiny obyvateľstva.

Možnou, pomerne rýchlo aplikovateľnou definíciou by mohla byť táto:

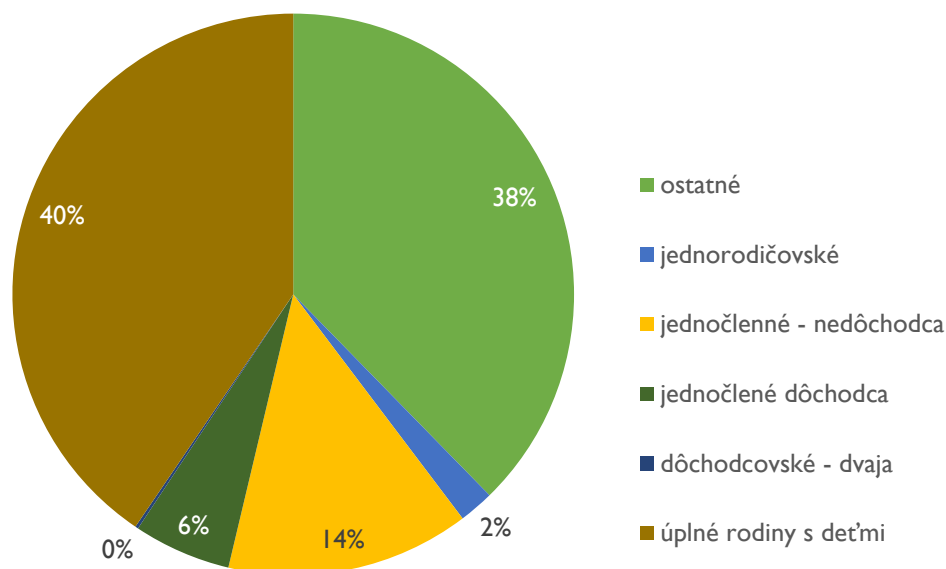
A) Domácnosť je ohrozená energetickou chudobou vtedy, ak jej po úhrade celkových nákladov na energie (a vodného a stočného) zostane menej než napr. 1,5 násobok životného minima a súčasne jej celkový čistý ročný ekvivalentný disponibilný príjem (prepočítaný na počet členov domácnosti) je menší ako národný medián (9079 eur v roku 2020 podľa Rodinných účtov (RÚ)).

B) Súčasne domácnosť, ktorá prejavuje známky hospodárneho správania sa t.j. má ročné náklady na energie pod polovicou národného mediánu (na domácnosť 693 eur v roku 2020 podľa RÚ) a súčasne jej celkový ekvivalentný disponibilný príjem je nižší ako 60% národného mediánu, patrí do skupiny ľudí ohrozených skrytou energetickou chudobou.

V prípade spojenia definícií A aj B je energetickej chudobe vystavených 8.2% slovenských domácností.

Najpočetnejšou skupinou obyvateľstva ohrozeného energetickou chudobou podľa definície A sú úplné rodiny s deťmi (40%) nasledované jednočlennými domácnosťami nedôchodcov (14%) a jednočlennými domácnosťami dôchodcov (6%).

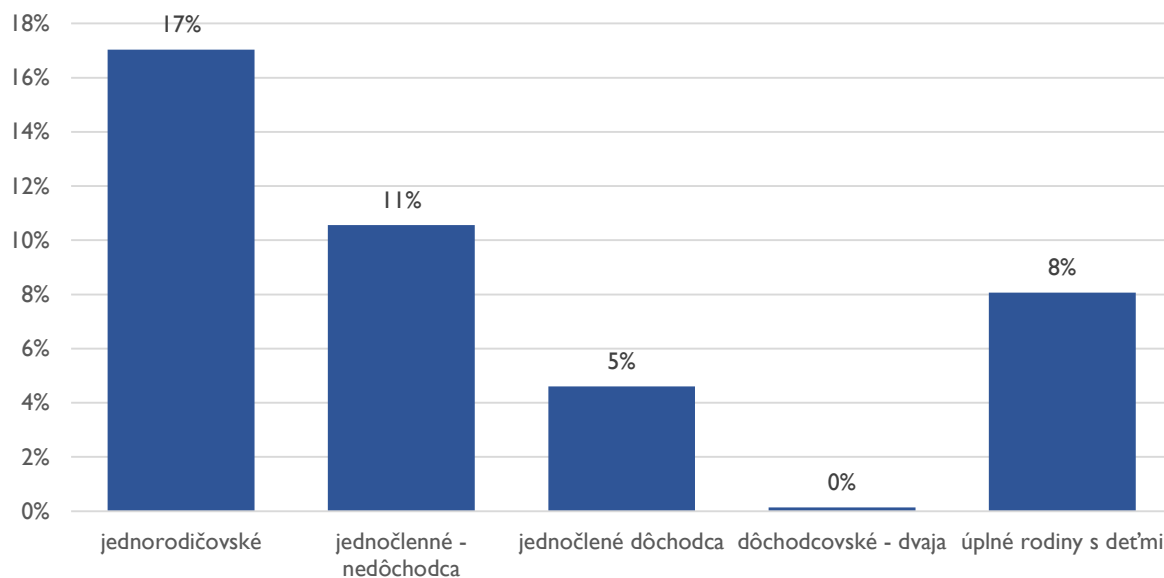
Percentuálne zastúpenie jednotlivých skupín obyvateľstva ohrozeného energetickou chudobou.

Zdroj dát: Rodinné účty 2020

Najvýraznejšie ovplyvňuje energetická chudoba jednorodičovské domácnosti, kde je energetickej chudobe vystavená viac ako každá šiesta domácnosť.

Percentuálne zastúpenie domácností ohrozených energetickou chudobou (časť A definície) v jednotlivých skupinách obyvateľstva

Zdroj: Rodinné účty 2020

Skrytou energetickou chudobou (časť B definície) trpí 2,7% domácností. Pričom najväčšiu časť z nich tvoria jednočlenné domácnosti dôchodcov a úplné rodiny s deťmi.

Energetická chudoba na Slovensku je spätá najmä s nízkou energetickou efektívnosťou obydľí a neadekvátnym pomerom výdavkov na energie k príjmom domácnosti. Na základe výskumu možno konštatovať aj vplyv neadekvátnej informovanosti napr. aj o výhodách zvyšovania energetickej efektívnosti (koľko môžu ušetriť pri zateplení, výmene okien, ...), vhodných postupoch pri rekonštrukcii, najmä pri čiastočnej, aby sa úpravy dali robiť v dlhšom časovom úseku a bez nutnosti opakovanej realizácie prác a o možných zdrojoch financovania rekonštrukcií. V niektorých skupinách obyvateľstva je problémom nedostatočná finančná gramotnosť. Pričom dôvody sú mnohokrát vzájomne kombinované.

Významným problémom, ktorý ľuďom bráni využiť existujúce schémy pomoci (Obnov dom, Zelená domácnostiam) je obava alebo aj osobná negatívna skúsenosť s administratívnou náročnosťou schém, ale aj neistota týkajúca sa rozsahu pomoci (koľko finančných výdavkov bude preplatených).

Vzhľadom na komplexnosť problému aj opatrenia, ktoré prispievajú k riešeniu tohto problému musia byť rôznorodé.

1. Opatrenia na podporu zvyšovania energetickej efektívnosti a opatrenia spojené s úpravou obydľí
2. Opatrenia zamerané na zlepšenie vybavenosti obydľí z hľadiska zariadení a infraštruktúry využívaných pre dodávanie energie.
3. Opatrenia, ktorých cieľom je priama pomoc domácnostiam vystavených energetickej chudobe a práca s nimi – ako príspevok na bývanie, sociálne nájomné bývanie, sociálna práca, podpora samospráv, energetických poradenských centier, či predplatenej energie.
4. Opatrenia zamerané na zvyšovanie povedomia o energetických otázkach prostredníctvom informačných kampaní a vzdelávania v školách.